

Протојереј др Димитрије Најдановић

Једно монументално дело о психотерапији

Dr Ratibor-Ray M. Jurjevich (Ратибор Бурђевић) свршио је студије у Денверу 1958 и добио докторат из клиничке психологије на денверском универзитету. Као већином у САД и овде је психотерапија била у водама фројдизма. После завршених студија он је отпочео своју праксу. Можда су током студија у њему сазрели сви разлози који су га доцније побудили да потпуно, у начелу и пракси, сасвим одбаци Фројда. На овоме путу није застао. Његов антифројдизам није био његова лична ствар него проблем целог света. Фројдова психологија је карикатура људске личности, јер своди психу на два нагона, сексуални и агресивни, и пориче најважније црте људске душе: слободну вољу и моралну одговорност.

Бурђевић је — што је право чудо наших дана — успео да покрене тридесет оригиналних писаца, најугледнијих и најзнаменитијих у САД, да напишу есеје својих клиничносаветодавних и психотерапијских метода, који су, у мањој или већој мери, сви антифројдовског карактера. Један део ових клиничких психолога и психијатара јесу, уствари, сународници Сигмунда Фројда, што пориче било који облик Бурђевићеве пристрасности. Он, Бурђевић, је сабрао све ове драгоцене прилоге у два тома и издао под насловом *Директна психотерапија* (*Direct Psychotherapy*), са извесним индексом имена и предмета.* У своме Уводу он је епитомизирао своје и својих сарадника разлоге за антифројдизам. Ја набрајам само неке.

1. Бурђевићу је, као и многим другим психијатрима, клиничним психолозима, филозофима, теолозима и научницима, фројдизам један посебни *Weltanschauung*. Шта више, једна прикривена религија. Испод опне фројдовског атеизма скрива се једна потпуна самосвојна и искључива религија, у чији се оквир не може сместити ниједна религија света. Чак ни марксизам. Ово је већ С. Г. Jung одвојио од Фројда. „Сви су постали болесни због чињенице што су изгубили

* R. M. Jurjevich (Editor-urednik) — *Direct Psychotherapy*, volumes 1 and 2: *Twenty-eight American Originals* (*Директна психотерапија: 28 метода проистеклих у Америци*, у два тома). University of Miami Press, 1973, pp. (стр.) 915, \$ 35.00

оно што су живе религије давале својим верницима".¹ У двама књигама наћи ће се и теиста и деиста, али ретко који изразити атеиста. Бурђевићу је, религиозном човеку *par excellence*, као и његовим сарадницима, ово пало одмах у очи. И то као нешто што не смета само њему као клиничном психологу, већ најпре и највише пацијентима. Сви су пацијенти отприлике верски опредељени или бар верски настројени. Ако нису ваља их у том смеру повести и окрепити. John M. Vayhinger спомиње тврђење Margarete Bowers да сваки терапист мора имати извесну оријентацију у теологији његовога пацијента и „мора сматрати пацијентов религиозни конфликт као срж проблема и поставити пацијента као религиозну личност” (II, 685). Arthur H. Cain наводи, између осталог, случај Sola Friedmann који је, читањем Ајнштајна, дошао до закључка да је универзум у свему ограничен и да нешто постоји изнад њега као Творац и Сведржитељ, односно Бог. „Sol Friedmann, вели Cain, није више сам у свету” (II, 627). Онда срдито закључује: „Психоанализа није религија; Фројд и његови следбеници нису ни пророци ни филозофи, ни научници ни логичари” (II, 635). „Зрела хришћанска вера даје храбрости да се савлада страх од духовне празнине, од моралног недуга и, шта више, страха од судбине и смрти у ери атомске опасности „(Donald F. Tweedie, Jr., II, 647). „Они (Фројд и његови следбеници), каже емфатично Бурђевић, настојали су да ставе себе на место Бога, указујући на вештину као извор исцелења”(I, 17).

2. Критичан и самокритичан, готов да се поучи, од нефројдовских или антифројдовских великана савремене психотерапије, он је отпочео да их озбиљно проучава. Нарочито, као што је речено, њихове постулате и психотерапијске методе. Том приликом он је нашао да су нефројдовски поступци много озбиљнији и ефикаснији. „Импесиониран богатством дубоких запажања”, он је имао одважности да их збере у четири књиге под насловом *Интегрирана Антологија Критицизма: The Hoax of Freudism: A Study of Brainwashing the American Professional and Laymen* (Швиндлерај фројдизма: студија о испирању мозга америчких стручњака и лаика); *Freud's Non-science: Pitfalls in Clinical Practice and Thinking* — Фројдова Не-наука: грешке у клиничној пракси и расуђивању); *Freud's Phallic Cult: A Pseudoreligion Posing as Superior Psychology* (Фројдова сексуална секта: псеудорелигија позира као супериорна психологија); *Freudism and Christianity: Irreconcilable Adversaries* (Фројдизам и Хришћанство: непомирљиви непријатељи.) За мене је лично књига *Hoax of Freudism* од изузетне важности. Она доноси таква открића да ће запрепастити и фројдовце и антифројдовце. Има око пет стотина страница. Већ је преломљена на стране. Остале књиге са овом чине једну озбиљну енциклопедију антифројдизма. Др Бурђевић се не шали.

3. Морам рећи, по цену да се понављам: Основа сваке смелости и неустрашивости јесте поштење, које врхуни у сведочењу истине.

¹ Цитирано код Paul Evdokimov, *The Struggle with God* (Борба с Богом с. 28) из књиге C. G. Junga, *Die Beziehungen der Psychotherapie zur Seelsorge* (Односи психотерапије према душебрижштву).

Тиме надахнут Бурђевић је постигао нешто невероватно: не само да покрене америчке психијатре и клиничке психологе, антифројдовски оријентисане, у два споменута тома него ће у скорој будућности изићи и трећи том (књиге) *Директне психотерапије: Развоји на другим континентима*. Р. Бурђевић: „Просто је чудновато да су се и поред такве екстензивне критике пракса и теорија (фројдизма) могле још одржати као доминантне у једној ученој заједници” (I, 3). Американски пионири, приказани у овим штампаним двама књигама, нису досад имали прилике да се чују као антифројдовци због опозиције фројдовске.

4. Иако Бурђевић не сматра да су многе нове и најновије психотерапија панекеја (свекључ) за исцељење свих друштвених поремећаја, он је дубоко уверен да је свака боља од фројдовске терапије. Истог је мишљења и Frederick C. Thorne: „Ниједна универзална панекеја... није индицирана у свим случајевима” (II, 854; уп. стр. 855). Иако се Бурђевић подробно расправља са фројдизмом у необично тачним и суптилним закључцима свога *Увода* (I, 20—28), од великог је значаја његова претходна напомена: Либида (пожуда) и Едипов комплекс, страховање од шкољења и латентног хомосексуализма, аналне и оралне фиксације и осталог чудног пртљага фројдизма одбацили су неки тераписти, а опет су се болесници опоравили и били захвални терапистовој мудрости за то. Неки тераписти нису ништа наплаћивали од својих пацијената, а ови су имали више користи од њиховог лечења од оних који су плаћали хиљаде долара за фројдовско лечење” (I, 7). Изгледа ми да међу „неке тераписте” који нису ништа од пацијената наплаћивали долази првенствено Dr. O. Hobart Mowrer, творац методе *Integrity Therapy* (II, 513 dd.), који је, изгледа, Р. Бурђевића највише у његовом претешком подухвату инспирисао.

II

По Р. Бурђевићу и његовим сумишљеницима разлике између фројдизма и директне психотерапије су, углавном, следеће:

а) „Сабирање увида (insights) у раније трауме није битно за пацијентово побољшање у психотерапији” (I, 20). Ловљењем увида из најранијих дана не постиже се никакав значајан резултат и по неким Фројду наклоњеним клиничним психолозима. Знатно је боља директна и behavior-истичка (behavior = понашање) психотерапија која се усређује на конкретно понашање болесника *сад и овде*. Dr. William Glasser, творац *терапије стварности* (II, 562 dd.), у конфронтирању „конвенционалне (фројдовске) психотерапије” и његове (II, 582 dd.), вели да је за конвенционалну психотерапију проницање у корене психолошких проблема у пацијентовом ранијем животу нешто битно. Међутим, Гласерова терапија рачуна са садашњицом у смеру будућности, без осврта на пацијентову историју која се не да изменити. И George A. Kelley-а *теорија личног контакта* мало води рачуна о „увиду”, термину који више одговара наивном реализму (I, 420).

б) Бурђевић сматра, шта више, да је фројдовски нагласак на прошлост и потсвест штетан за пацијента. Место тога много је боље

да се обрати пажња на пацијентове текуће очевидне психопатолошке манифестације. Први поступак чини пацијента неодговорним, некад га потстиче у његовом неподесном или болесном држању, а готово увек води пацијента периферијским проблемима место централном. Сем свога искуства Бурђевић се позива на Mowrer, Glasser, чак и Адлера и друге (I, 22—23). W. Glasser истиче да су за „конвенционалну“ (фројдовску) психопатологију важнији несвесни ментални конфликти од свесних проблема. На овај начин (фројдовски), међутим, пацијент не може бити „involved (укопчан) са нама“ (II, 583).

с) Фројдовска концентрација на уображене или стварне генетичке аспекте психопатологије тежи да појача у пацијенту улогу болесника. Здравни аспекти се пренебрегавају. Тога су мишљења и новофројдовци. Бурђевић наводи Weiss-а који види чак и у психијатрима и психоаналитичарима „неку врсту професионалне неурозе“ која више поклања морбидном и патолошком него здравственом потенцијалу и конструктивном аспекту пацијента. (I, 23.) Glasser уопште не прихвата појам душевне болести (II, 582). Исто мисли Dr. Ernest M. Ligon који дословно цитира речи H. B. Adamsa да „тако нешто као ‘душевна болест’ у позитивном смисленом значењу не постоји“ (I, 433). У одељку 5. свога Увода Бурђевић посвећује овом проблему више пажње.

д) „За многе (контрибутере) вредности су битне за ментално здравље“, вели Бурђевић (I, 23). По Glasseru конвенционална (фројдовска) психотерапија строго избегава проблем моралности. Glasserова терапија наглашава моралност понашања (II, 583). Да не спомињемо Хришћанску психотерапију Donalda Tweedie-а (II, 641 дд.) и других хришћанских сарадника *Директне психотерапије*. Мауреру је моралност од пресудног значаја, што и сам појам *интегритета* његове терапије потврђује. „Можемо рећи да је чување поноса или вредносног система циљ сваког појединца током његовог целог живота“ (Camilla M. Anderson, I, 271). *Спиритуална терапија* George Worroughs-а тврди да ће човек постићи тишину срца, мир ума и потпуну сигурност само вером у Бога (спиритуални *хомеостасис*). Добити и сачувати такво здравље изискује љубав према Богу и ближњем. „Кад узимамо реч љубав ми мислимо на *агапе*, а не на *ерос* или *харитис*“ (II, 719).

е) Вера има изузетну важност за пацијента. То је већ истакнуто у претходном ставу. Ово је, уосталом, опште уверење антифројдовске психотерапије било теиста или деиста. Margareta Bowers, вели Vayhinger, инсистира да сваки терапист мора нешто знати о пацијентовој теологији и „мора схватити пацијентов религиозни конфликт као срж проблема и поштовати пацијента као религиозну личност“ (II, 685). Језуит Vincent V. Herr тврди да су сакраменти изузетно важни за римокатоличког пацијента, те укратко развија целу римокатоличку сакраментологију (II, 707—715). Ово се учење делимично поклапа и са православном светотајинском догматиком. Vayhinger наводи такође Allportove речи да ће ментално здравље варирати према степену колико су припадници сваке религије „интринсични у својим тумачењима и живљењу своје вере“ (II, 681).

ф) Бурђевић и остали приложници *Директне психотерапије* иако сами врло учени, не сматрају да је ученост тераписте пресудна него

његов прагматични ефект. Код фројдоваца преовлађује теоријска комплицираност. Бурђевић потсећа овом приликом на древни православно храм Свете Софије у Цариграду чији су архитекти користили примитивне принципе архитектонског распона, па ипак ова величанствена творевина и данас чврсто стоји. Неки приложници есеја иду тако далеко те тврде да се многи световњаци са мало знања могу успешно посветити психотерапији, а нарочито прездравели пацијенти (I, 26). „Сваки сциентизам доноси опасност дехуманизације” (I, 27). Ову Бурђевићеву мисао класично потврђује John M. Walvoord, професор систематског богословља, у своме чланку у новопокреном часопису *Журнал за психологију и теологију* (јануар, 1973.) где значајки расправља однос савремене науке и теологије. Његов закључак: „Постулирати стваралачке процесе који се не могу доказати научним путем јесте исто толико ‘метафизичко’ колико и постулирање Творца. Сциентизам је мртав” (стр. 31).

g) Сви оснивачи нових психотераписких поступака, као што је напоменуто, траже непосредни однос према пацијенту, дубоку заинтересованост за његову судбину, активно човечно залагање и симпатију за њега. Фројд и фројдовци труде се да се што више дистанцирају од пацијента („друштвена дистанција”), да лењо и пасивно препуштају ментално поремећенога самом себи, да избегавају непосредну конфронтацију са симптомима пацијентове менталне поремећености. „Терапевт (фројдовац) који прима изговоре, игнорише стварност или дозвољава пацијенту да окриви родитеља за његову садању невољу... може привремено помоћи свог пацијента да се осећа добро... Он само даје пацијенту ‘психијатриске постицаје’ који се не разликују од краткотрајних постицаја од алкохола, пилула или пријатеља...”, (W. Glasser, II, 579). „Нема лечења без љубави” (John M. Vayhinger II, 694). O. H. Mowrerу је „outreach” (љубав) најјаче и најефикасније у психотерапији (II, 542). Она је најпре у стању да преобрази човека. За истог клиничког психолога „sharing one another’s pain” (дељење бола са ближњим) јесте једно од три најважнија начела за његову Терапију интегритета (II, 532). Овде смемо надовезати напред дотакнуту мисао: фројдизам је антирелигиозан и, као такав, искључује постојање Бога. Самим тим и љубав. Arthur H. Cain у опису случаја Sola Friedman-а, Фројдовог сународника, закључује да је Sol, на крају крајева, дошао до убеђења да он није сам у свету пошто постоји Бог. Главни му је аргуменат за његову веру пружио — као и многим другим — Фројдов сународник Einstein својим доказом да је космос ограничен. Ова вера ослободила га је агностицизма и очајања које он собом доноси (II, 623—7).

III

НЕКА МОЈА ЗАПАЖАЊА.

1. Пријатно сам изненађен да Др. Р Бурђевић потпуно влада техничком терминологијом психоанализе и психотерапије. Рекао бих да надмашује писце оба тома који уживају светски углед (Mowrer, Glasser, Ellis, Thome и други). Ово преимућство се чак огледа и у

самом стилу његовог *Увода* или уредничким напоменама оба тома. Њему су, шта више, познати и ставови савременог егзистенцијализма, што спада у област чисте философије.

2. Др. Бурђевић је поверио професору Frederick C. Thome-у систематизацију и процену ових писаца *Директне психотерапије*. У својој напомени Др. Бурђевић се оградио од негативне оцене религиозних приступа психотерапије. Има нешто важније. Док поменути професор настоји да потцени већину писаца и да њихова открића припише углавном себи дотле Dr. Albert Ellis изрично тврди да су његову Рационалномотивну терапију усвојили сви чланкописци књиге, укључив професора F. C. Thome-а (I, 300). Овај му је кратко узвратио тврђом да је A. Ellis у својим ранијим написима одбацио конвенционалну моралност и пропагирао „сексуални либерализам, чак по цену да буде бранилац легалнопринудног предбрачног искуства” (II, 862). Тако се ова два у сваком погледу озбиљна писца дијаметрално косе и поричу. За Др. Бурђевића обадвојица немају у односним постулатима погпуно право док прихвата са извесним ограничењима њихов антифројдизам.

3. Сваки писац поткрепљује примерима свој нови психотераписки метод. Бесконачна вредност Бурђевићеве *Директне психотерапије* састоји се и у томе што двадесет и осам оригиналних претставника нових метода наводе примере менталне поремећености који просто цепају срце. Ова је књига можда највећи и најбољи роман наших дана који се чита, добрим делом, без предаха. Све мисли E. M. Ligonove позитивне терапије могу сви свештеници читати као красну збирку максима о изузетности сваке личности (I, 431—463). Многе се епизоде не могу читати без суза. Примери: двадесетшестогодишњи млад човек kod V. V. Herra (II, 700—709), Bob i June код J. M. Vayhingerа (II, 688—691), Sol Friedman, 'Senator' i Paul kod A. H. Caina (II, 623—640), Roy kod W. Glassera (II, 602—610), Madeline i Richard kod O. H. Mowrera (II, 546—552), Dr. S. Rhoda kod A. Ellisa (I, 312—318). Исти је случај са писцима које овде нисам споменуо.

4. Нема човека који нема својих проблема било личних, породичних, друштвених и других. Можда нас има много код којих су ови проблеми већ уобличени у неку врсту лаког душевног поремећаја, нама нејасног. Читање *Директне психотерапије* помоћи ће свакоме да благовремено сазна опасност и избегне теже последице. Или, обратно, да дође до јасног сазнања да је његова целокупна ментална структура у реду. У веку опште поремећености и прекретници свих назора и вредности, свету хаоса и најмање просвећени човек упућен је на ове две књиге као упуте на безпућу.

5. Књиге ове насушно су потребне родитељима. Данас је породица више него угрожена. Без чврстих основа вере она се налази као на неком вулканском тлу и код оних супружника који свесрдно желе њен интегритет. Место забава и лаких задовољстава родитељи би требало да учине напор и прочитају ове две књиге. Неће им, сигурно, бити све приступачно и јасно, али свакако највећи део. Нарочито елементи за здраву породицу.

6. Никоме ове књиге нису тако потребне као свештеницима. Свештеник је, пре свега, душебрижник. Сам појам каже готово све: очу-

вати душу свога парохијанина (или пастве) која је и по речима Христа важнија од целог света. Сем тога, свештеник ће наћи мноштво тема за своје беседе, уверење о потреби исповести и евхаристије, о начину саветовања душевно угрожених личности. Сви писци двеју књига или прећутно или отворено тврде да се душевно оронули болесник једва може излечити без религиозних убеђења. Ученијем свештенику познато је исцељивање умоболника Христом, апостолима и светитељима до данашњег дана. Он, свештеник, биће оснажен сазнањем да древну истину сведоче новим психотераписким дијалектом велики научници Др. Бурђевићеве *Директне психотерапије*. Он ће од тих научника имати и доста корисних поука.

7. Сваки уметник (песник, сликар, вајар, романописац итсл.) наћи ће у овим књигама обиље грађе за своју уметност: идеје, потстицаје, инспирацију и слично. Ако му је тешко непосредно приступити изворима хришћанства он ће наћи обрасце схватања света који нису били туђи великим оснивачима светских религија или великим песницима људске душе као што су били S. Kierkegaard, Dostojevski, Vladika Nikolaj, Krišnamurti, Buda и њима слични. Ово важи и за журналисте.

8. Последња нас мисао наводи на тврдњу да ове две књиге расправљају проблематику савремене философије, првенствено проблеме егзистенцијализма и есенцијализма, па потом и свих других философских праваца. Узгредно да споменем да писци у својим новим психопатолошким методима лечења спомињу мазохизам, хомосексуализам, самоубиство, алкохолизам и све друге злочине од којих савремено друштво свих крајева света љуто пати.

9. Богати индекси имена и предмета, којима је Др. Бурђевић опремио ове две књиге, свакоме ће помоћи да се лакше снађе у читању онога што му, на први поглед, изгледа најважније.

10. За све време читања двеју књига *Директне психотерапије* ја сам се некако осећао као да се налазим у свету великих песника, философа и метафизичара људске душе коју приказују у њеним дијалектичким екстремима: *серафимским* (Макар, Аљоша, Тихон, Зосима, две Соње, Машким) и *демонизираним* (Раскољников, Рогожин, Иван Карамазов, Кирилов, Верховенски, Ставрогин и други) као што је случај са Достојевским, Ничеом и сличнима. Међутим, место ових наших мањевише савременика није ми измицала из духовног вида Паскалова дубокоумна и за свакога човека општеобавезна антропологија. Зато свој скромни приказ завршујем блиставом Паскаловом мисли која је, мислим, срж његове антропологије: „Каква је, дакле, шимера човек! Каква новина, какво чудовиште, какав хаос, какав субјект противречности, какво чудо! Судија свега, ништавни црв: господар истине, сметлиште неизвесности и заблуде; сјај и измет свега” (крај фрагмента 434 Паскалових *Мисли*, Leon Brunschwig, Paris, 109).

SUMMARY

Dr. Dimitrije Naydanovich

A MONUMENTAL WORK ON PSYCHOTHERAPY

A Serbian living in USA Ratibor-Ray M. Junjevich, Ph. a clinical psychologist, has edited a two volume study **Direct Psychotherapy : Twenty-eight American Originals** (University of Miami Press 1973. pp. 951, \$ 35.00). The methods of direct psychotherapy are manifold, yet all are characterized by handling the symptoms of neurotic or psychotic maldevelopments in straightforward ways. In this respect direct psychotherapy is diametrically opposed to Freudian methods of treatment, which are based on the presupposition that the patient can be freed of mental troubles only after long search for the alleged traumas of infancy and childhood. The direct psychotherapists reject Freudian psychoanalytic methods as devious, ineffective, and sometimes harmful. They also reject Freud's theoretical fantasies about the human psyche as supposedly driven by instincts of sexuality and aggressiveness, which leave no place for the role of the spirit in personalities, free will and moral responsibility. Some of the contributors to Jurdjevich's volumes are of Jewish background, like Freud, which attests to the non-partisan nature of direct psychotherapy. Of course, the editor's Christian Orthodox beliefs have influenced the development of his approach to psychotherapy, and these methods can safely be used by Christians, which is not the case with Freudian psychoanalysis, which had incorporated the atheistic prejudices of its originator into its ideology.

Some of these direct psychotherapists express unhesitatingly their conviction that religion plays a vital role in healthy psychological functioning as well as recoveries from mental troubles. The third volume, **Direct Psychotherapy International Development** is due to appear next year. Soon to appear is the first of the four volumes of **An Integrated Anthology of Criticism**, entitled **The Hoax of Freudism: A Study of Brainwashing the American Professionals and Laymen**. The other three volumes to follow are: **Freud's Phallic Cult: A Pseudoreligion Posing as Superior Psychology; Freud's Non-science: Pitfalls in Clinical Practice and Thinking; Freud and Christ: Irreconcilable Adversaries**.

A practical proof that Freudian „depth psychology“ is irrelevant to psychological recovery is found in the fact that direct psychotherapists obtain as solid therapeutic results, and yet they have dispensed with Freudian theoretical reveries of Oedipus complex, castration anxiety, bisexuality, anal and oral fixations, and other oddities of an overheated fantasy. Direct psychotherapists have dispensed with search for so-called »insights« about early traumas, and with Freudian overemphasis on the distant past and the »unconscious« promptings and conflicts. They consider Freudian search for connection between present maladjustments and the imagined childhood traumas as anti-therapeutic, leading the patient away from the actual problems and providing him with excuses of helplessness and inability to assume responsibility for his own person and condition.

A number of direct psychotherapists stresses the role of values, morality, and religious life in maintaining or regarding mental health and peace of mind. Scientific attitudes and practice which may lead to dehumanization of both patients and therapists, are avoided.

The case histories supplied by writers alongside their theoretical considerations are moving and instructive.

The two volumes can be particularly useful to Christian priests and ministers, as well as counselors for laymen. Many individuals might be able to correct the undesirable trends in their personalities by studying the principles of mental health and illness exposed in these pages. The parents would be able to orient themselves better to their responsibilities of raising children by becoming aware of the thinking of direct psychotherapists.